

Нонна КОВАЛЬ,
канд. екон. н., доцент,
Олена НІСХОДОВСЬКА,
канд. екон. н., доцент
кафедри економіки, підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»
м. Кам'янець-Подільський

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА: ПРОБЛЕМИ, ПРІОРИТЕТИ, ЗАВДАННЯ

Сьогодні українська економіка стикнулася з небаченим за всю свою історію шоком. Повномасштабне військове вторгнення північних сусідів завдало потужного удару по всіх ланках економічної системи нашої держави. Знизилося виробництво основних видів продукції, зокрема тієї, що становить основу експортного потенціалу України. Крім того, заблоковані порти, а відтак і лівова частка зовнішньої торгівлі. Нищиться транспортно-логістична, соціальна, маркетингова та інженерна інфраструктура цілих регіонів. Відбувається відтік кадрів за кордон та їх часткова передислокація на захід держави, що тимчасово викидає з активного економічного життя сотні тисяч, або й мільйони людей.

Сьогодні вітчизняна економіка дедалі очевидніше стає одним з пріоритетних фронтів, який визначатиме як подальший перебіг військових дій, так і спроможність нашої держави успішно відбудовуватись після їх закінчення.

Соціально-економічний розвиток – складний суперечливий процес, у якому взаємодіють позитивні і негативні фактори, а періоди прогресу змінюються періодами регресу. Політичні і військові потрясіння, соціальні конфлікти, екологічні катастрофи можуть призупинити розвиток економіки будь-якої країни, відкинути її на кілька десятиліть назад, а іноді привести і до остаточної загибелі, як це було з древніми цивілізаціями [5].

Пандемія 2019-2020 рр. привела до введення жорстких обмежувальних заходів, які вплинули не тільки на соціальний розвиток, а й на економічний розвиток країн світу. Так, в Україні найбільш постраждали від пандемії Covid-19 такі галузі економіки: туризм, ресторанний бізнес, галузь розваг, виробництво на експорт, сфера послуг, малий бізнес. Зниження економічної активності бізнесу призвело до гальмування інвестиційних процесів, падіння обсягів виробництва товарів і послуг та скорочення найму робочої сили. Так, обсяг капітальних інвестицій у 2020 році скоротився на 18,5 %. Переведення бізнесу в онлайн викликало зміни в режимі роботи та скороченню деяких штатних одиниць, звільнення за власним бажанням частки працівників, що було викликано панікою та страхом захворіти на COVID-19. Кількість зареєстрованих безробітних у 2020 році збільшилась на 35,7 %.

Соціально-економічний розвиток характеризується циклічністю: зростання макроекономічних показників змінюється їх падінням. Його визначають як незворотну, спрямовану і закономірну зміну системи на підставі реалізації властивих їй механізмів самоорганізації. Тобто, розвиток такої системи означає її здатність до перетворення при збереженні відносної стійкості і протидії змінам.

Протягом останніх століть у багатьох країнах з ринковою економікою відбувалося економічне зростання, а з ним і підвищення рівня життя населення. Економіка цих країн розвивалася нерівномірно, проте економічний розвиток мав не хаотичний, а хвилеподібний характер: піднесення неминуче чергувалося зі спадом, інколи наставали глибокі економічні депресії з великим безробіттям. Тому об'єктивною необхідністю виступає подальше вивчення соціально-економічного розвитку підприємства на засадах його циклічності, поглиблення теорії та вдосконалення практичних інструментів щодо обґрунтування напрямів розвитку будь-якого підприємства.

Для проведення ефективної діяльності підприємства необхідно спочатку провести аналіз соціально-економічних факторів, що впливають на роботу підприємства. Розгляд проблеми з такого боку сприяє не лише економічному

розвитку підприємства, а й розвитку економіки країни в цілому. Отже, фактори, що впливають на роботу підприємства та його сталий розвиток, діляться на організаційно-технічні та соціальні. Організаційно-технічні фактори мають на увазі використання сучасної техніки та обладнання, а також освоєння та застосування найновіших технологій праці. Але, враховуючи, що робота виконується людьми та для людей (в більшості випадків), необхідно враховувати ще й соціальні фактори: задоволення соціальних та матеріальних потреб робітників, можливість розвитку та отримання вищої кваліфікації та нових знань [3].

Основні показники, що характеризують соціально-економічний розвиток України за період 2015-2022 рр. представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Показники соціально-економічного розвитку України за 2015-2022 рр.

Роки	Номинальний ВВП України, млн. дол. США	Номинальний ВВП на душу населення, дол. США	Прямі іноземні інвестиції (сальдо). млн. дол. США	Індекс промислового виробництва, %	Індекс споживчих цін, %	Сальдо зовнішньої торгівлі, млн. дол. США	Вантажообіг, млн. ткм	Пасажирообіг, млн. пас. км	Середньомісячна заробітна плата одного працівника (номінальна), дол. США	Заборгованість із виплати заробітної плати – усього, млн. дол. США
2015	90615	2115,4	-407	98,4	143,3	249,5	315341,8	97280,7	192,1	86,1
2016	93270	2185,9	3794	103,1	112,4	-2324,3	323473,9	102239,4	198,4	78,4
2017	112154	2640,3	3684	97,1	113,7	-5211,5	343057,1	99277,7	267,1	89,0
2018	130832	3095,2	4460	95,3	109,8	-8865,7	331661,4	103792,4	325,9	97,2
2019	153781	3659,8	5212	91,7	104,1	-9373,7	338885,2	107943,3	406,1	117,4
2020	15558	3725,	-950	104,	105,	-3897,3	290342,	49379,8	429,9	116,3

0	2	6		5	0		6			
2021	200090	4834,3	6885	97,8	110,0	-3607,3	289253,6	62343,5	505,9	115,8
2022	4727,6	4835,0	+623	102,9	110,0	5563,0	22654,3	49,64,3	527,8	3072,3

Джерело: сформовано авторами на основі [7].

Проведений аналіз показав, що показники соціально-економічного розвитку України за останнє десятиліття мають різну динаміку, і це не дає можливості оцінити його тренд. З цією метою використано метод таксономічного аналізу, який полягає у визначенні «ідеального» об'єкта з точки зору мети дослідження та оцінювання подібності реальних об'єктів до «ідеального». Для оцінювання рівня наближення реального об'єкта до «ідеального» розраховують таксономічний показник рівня розвитку. «Найкращим» є об'єкт, для якого таксономічний показник рівня розвитку набуває мінімального значення. На основі значень таксономічних показників рівня розвитку можна впорядкувати багатовимірні одиниці сукупності в часі та просторі. Використання цього методу дало можливість оцінити рівень соціально-економічного розвитку України в кожному році з досліджуваного періоду та порівняти його з деяким «ідеальним» роком.

Проте, найбільшим шоком для України стала повномасштабна війна, що почалася в лютому 2022 р. і триває нині. Втрати економіки України від пошкодження інфраструктури станом на 8 серпня 2022 р. становили 110,4 млрд. дол. США, а непрямі втрати галузей економіки становили 129,1 млрд. дол. США. Найбільшу частку у загальній сумі непрямих втрат має промисловість, її втрати сягають 29,8 млрд. дол. США. Друге місце за обсягами непрямих втрат займає агропромисловий комплекс та земельні ресурси – 23,4 млрд. дол., а непрямі втрати інфраструктури становлять 18,2 млрд. дол.

Основними позитивними ознаками в економічній сфері соціально-економічного розвитку підприємства вважають:

– економічний ріст – кількісний бік розвитку економічної системи. Що характеризується розширенням її масштабів (нарощення обсягів виробництва

та реалізації продукції, розширення частки ринку, підвищення рівня доходів підприємства, тощо);

– структурні зрушення – це зміни пов’язані з переходом до новітніх прогресивних технологій використанням ресурсів, що сприяє покращенню кінцевих результатів діяльності підприємства;

– оновлення асортименту продукції і послуг;

– впровадження інноваційних технологій в управлінні;

– нарощення фізичного обсягу капіталу підприємства;

– задоволення потреб споживачів, тощо [5].

Отже, соціально-економічний розвиток підприємства залежить від економічного зростання, яке викликає якісні зміни в економіці, сприяє її загальному розвитку та розвитку людського капіталу, а також корпоративної культури. Таким чином, слід констатувати, що економічний бум в Україні можливий лише в тому разі, якщо заходи економічної політики держави реалізовуватимуться в руслі чіткої та послідовної стратегії, спрямованої на дерегуляцію економіки та створення сприятливого інвестиційного клімату.

Список використаних джерел

1. Дунда С. П. Розвиток підприємства та оцінка факторів, що на нього впливають. Ефективна економіка. Дніпровський державний аграрно-економічний університет. № 12, 2016.

2. Ковтуненко Ю.В. Умови забезпечення економічно безпечного інноваційного розвитку підприємств промислового сектору / Ю.В. Ковтуненко // Економічний дискурс. Міжнародний науковий журнал. 2017. Вип. 3. 2017. С. 138-146.

3. Економічний енциклопедичний словник: у 2-х т. Т. 2 / За ред. С. В. Мочерного. Львів: Світ, 2006. 568 с.

4. Запасна Л. С. Економічна сутність розвитку підприємства. – http://www.nbu.gov.ua/Articles/Kultnar/knp96/knp96_33-37.pdf.

5. Тюха І. В. Соціально-економічний розвиток підприємства: сутність та видові прояви. Ефективна економіка. Дніпровський державний аграрно-економічний університет. № 6, 2012.

6. Assessing impact of COVID-19 on the Sustainable Development Goals (2020). Frederic S. Pardee Center of International future: веб-сайт. URL: <https://pardee.du.edu/>

7. <https://www.ukrstat.gov.ua/>